

Ortahisar Camii'nin mihrabı

da kitâbeler konmuş, süslemeler yapılmıştır. Bunlardan kuzeyde esas giriş kapısının üstündeki mermer lento üzerinde Âyetü'l-kürsî yazılmış ve sonuna "târîh-i feth-i Trabzon 867" ibaresi eklenmiştir. Sonradan yazılan bu tarih doğru değildir. Caminin doğu kapısı üzerindeki kitâbeye göre burası 1253'te (1837) Hazînedarzâde Osman Paşa tarafından açılmıştır. Doğu cephesinde ayrıca apsinin kuzeydeki duvar üzerine Rakkas Sinan Bey'in Kulaklı Çeşme'ye ait 888 (1483) tarihli kitâbesiyle 873 (1468) tarihli Sûfi Ali Bey'in adı geçen sur onarım kitâbesi ve Hazînedarzâde Osman Paşa'nın 1254 (1838) tarihli çeşme kitâbesi bulunmaktadır. Mihrabın doğusundaki oda ise üzerindeki 1258 (1842) tarihli kitâbeye göre Hazînedarzâde Abdullah Paşa'nın kardeşi Ahmed Muhtar Bey tarafından kütüphane haline getirilmiştir. Anlaşıldığına göre Ortahisar Camii Vakfı, Trabzon'un en güçlü vakıflarından biriydi ve Hazînedarzâdeler bu vakfa büyük destek vermişti. Caminin batı kapısı üzerinde 1295 (1878) tarihli bir kitâbe daha vardır. Cami içerisinde bazı hat örnekleri eskilerinin üzerinden geçirilmiş olup XX. yüzyılın başlarına aittir. Caminin kuzeydoğusundaki hücreler bir ara sıbyan mektebi olarak kullanılırken buradaki duvara bir çeşme yapılmıştır. 1971 yılındaki onarımda avlu beton kaplanarak bir şadırvan ve yer altına bir helâ yerleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 87-90; Ch. Texier, *L'architecture byzantine*, London 1864, s. 228-229; Mükerrrem Anabolu, *Trabzon'daki Bizans Çağı Yapıları*, İstanbul 1969, s. 6-7; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 861-865; Şamil Horuloğlu, *Trabzon ve Çevresinin Tarihi Eserleri*, Trabzon 1983, s. 37-39; A. Bryer – D. Winfield, *The Byzantine Monuments and Topography of*

the Pontos, Washington 1985, s. 238-243; Haşım Karpuz, *Trabzon*, Ankara 1990, s. 17-20; Mehmet Kurnaz, "Trabzon'da 35 Vakfa Ait Notlar", *Trabzon Fetih Yıllığı* (haz. İsmail Hacifettahoğlu – Muhittin Bal), Ankara 1994, s. 74-105; Murat Yüksel, *Trabzon'da Türk-İslâm Eserleri ve Kitâbeler*, Trabzon 2000, I, 65-76; G. Millet, "Les monastères et les églises de Trébizande", *Bulletin de correspondance hellénique*, sy. 19, Paris 1895, s. 419-459; Halil Edhem, "Trabzon'da Osmanlı Kitâbeleri", *TOEM*, VIII/48 (1918), s. 321-354; S. Ballance, "The Byzantine Churches of Trebizond", *Anatolian Studies*, sy. 10, Ankara 1960, s. 141-175; H. W. Lowry, "Trabzon'daki Yeni Cuma Camii: Nasıl ve Niçin Bu Adı Almıştır?", *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, III, İstanbul 1975, s. 103-112; Veysel Usta, "Rus Bilimler Akademisi Heyeti Tarafından İşgal Yıllarında Trabzon'da Yapılan Çalışmalar ve Rusya'ya Götüürülen Eserler", *TDA*, sy. 153 (2004), s. 11-24.

HAŞIM KARPUZ

ORTAKLIK

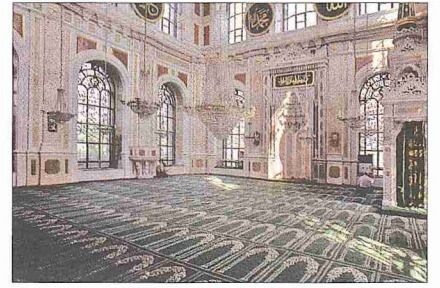
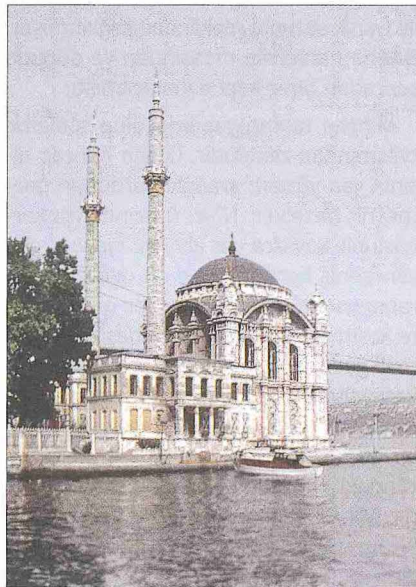
(bk. ŞİRKET).

ORTAKÖY CAMİİ

İstanbul'un Beşiktaş ilçesi
Ortaköy semtinde
XIX. yüzyıla ait cami.

Büyük Mecidiye Camii olarak da bilinen yapı Ortaköy İskele Meydanı'nın kuzey ucunda yer almaktadır. Daha önce caminin bulunduğu yerde 1133'te (1721) Vezir

Ortaköy Camii

Ortaköy Camii'nin harim kısmından bir görünüş

İbrâhim Paşa'nın damadı Mahmud Ağa'nın yaptırdığı bir mescid vardı. Bu yapı, muhtemelen 1740'larda Mahmud Ağa'nın damadı Kethüdâ Devâtdâr Mehmed Ağa tarafından yenilenmiştir. *Hadikatü'l-cevâmi'*de, Kethüdâ'nın yaptırdığı binanın "bir şerefeli minare ve mahfel-i hümayun ve bütün levâzimatıyla sâhil-i deryâda inşa edildiği" belirtilmektedir. Bugünkü yapı, giriş kapısı üzerinde yer alan Ziver Paşa'nın yazdığı kitâbeye göre 1270'te (1854) Sultan Abdülmecid tarafından inşa ettirilmiştir.

Mimarî Nikogos Balyan olan cami, XIX. yüzyıl selâtin camilerinde olduğu gibi harim bölümü ve girişin önünde yer alan hünkâr kasrından oluşmaktadır. Batıdaki hünkâr girişi dışında her iki bölümün meydana getirdiği kompozisyon kuzey-güney aksına göre simetriktir. İki ayrı bölümün birlikte yer aldığı doğu ve batı cephelerinde harim ve hünkâr bölümleri ölçü olarak birbirine eşittir. Harim bir kenarı yaklaşık 12,25 m. uzunluğunda kare bir mekân olup üzeri pandantiflerle geçişi sağlanan sağır kasnaklı bir kubbe ile örtülüdür. Kuzeyde yer alan diğer bölümlerin üstü tonozla örtülmüştür. Son cemaat yeri içe alınmış enlemesine dikdörtgen planlı bir giriş holü niteliğinde olup ortada kapı, yanlarda pencere olan üç açıklıkla galeri altına, oradan da harime geçilmektedir. Yapının geniş ve yüksek pencereleri vardır. Harimde giriş holü dışındaki diğer üç cephede iki sıra halinde büyük yuvarlak kemerli üçer pencere yer alır. Bunlardan kible cephesinin alt orta penceresi sağır olup buraya mihrap yerleştirilmiştir. Mermerden kademeli mihrap nişi empire üslûbundadır. Köşe dolguları kabartma girift bitki motifleriyle, bordürü kabartma geometrik motiflerle bezelidir. Mermer minber pembe renkli taşlarla süslenmiştir. Korkuluklarında geometrik motiflerle ve yan-

larda barok kıvrımlarla bezenmiştir. Sol-
da yer alan zarif vaaz kürsüsü mermer ve
somakiden yapılmıştır. Caminin iç duvarları
kırmızı ve beyaz harelî pembe renkli taş
taklidi sıvalarla bezelidir. Duvarlara asıl-
mış "çehâryâr-ı güzîn" levhaları ve minbe-
rin üzerindeki kelime-i tevhid Sultan Abd-
dülmecid, diğerleri ise Ali Haydar Bey ta-
rafından yazılmıştır. Pandantifler ve kubbe
içinde bulunan kalem işlerinde manzara
ve mimari düzenlemeler dikkat çekmek-
tedir.

Giriş holü ve üstündeki salonla birbirine
bağlanan doğu ve batı kanatlarından olu-
şan iki katlı hünkâr kasrına kuzeybatı kö-
şesinde yer alan, iki yandan kıvrılan mer-
divenlerle ulaşılmaktadır. Doğu ve batı ka-
natları öne çıkarak girişte küçük bir avlu
oluşturmuştur. Hünkâr girişi giriş holünün
batı cephesinde olup iki yandan on basa-
maklı merdivenlerle ulaşılan, üç açıklıklı bir
bölümdür. Gösterişli, çift kollu, eliptik bir
merdivenle çıkılan ikinci katın batı kana-
dı hünkâr dairesi olarak düzenlenmiştir.
Birbirine geçilebilen üçer mekânın bulun-
duğu doğu ve batı kanatları bir iki küçük
farklılık dışında simetrik. Doğu kanadın-
da katlar arasında bağlantıyı sağlayan mer-
diven güneyde yer almaktadır.

Yapıda harimle hünkâr kasrı arasında
tasarım ve yüzeylerin ele alınışı bakımın-

Ortaköy Camii'nin kitabesi

dan farklılık vardır. Harimdeki dekorasyon-
nun zenginliğine rağmen hünkâr kasrın-
da cepheler çok sade tutulmuştur. Bura-
daki bezeme öğeleri, üzeri basık kemerli
pencerelerin çevresindeki silmelerle hün-
kâr dairesi salonlarının pencereleri üye-
rindeki üçgen ya da dairesel alınlıklardır.
Caminin dış cephesi barok ve rokoko tar-
zında taştan, oyma ve kabartma süsleme-
leriyle dikkat çekmektedir. Yapı üzerinde
oturduğu rıhtımdan yaklaşık 2 m. yüksel-
tilmiş, zemin katla galeri katı silmelerle
ayrılmıştır. Bu silmelerin uzantısı aynı za-
manda hünkâr kasrının saçak kornişlerini
oluşturmaktadır. Beden duvarlarında yer
alan üç açıklık da içbükey olarak düzenlen-
miştir. Açıklıkların dış noktalarında her
cephede dört adet olmak üzere dörtte
biri duvara gömülü sahte kolonlar yer al-
maktadır. Kolonların galeri katında tama-
mı, zemin katta üst yanları yivlidir. Kolon-
lar galeri katında kompozit kolon başlık-
larla son bulmaktadır ve ortada yer alan
iki kolon ayrıca ek tablalar ve tepeliklerle
iyice vurgulanmıştır.

İnce gövdeli minarelerin kaideleri mer-
divenli sahanlığın iki yanında olup kasrı
oluşturan kütlelerin içindedir. Şerefe alt-
larında tersine kıvrılan volütlerin oluştur-
duğu konsollar bulunmaktadır. Altta ara-
larda yer alan akant yaprakları altın yal-
dızla boyanmıştır. Statik açıdan oldukça
narın olan yapı 1862'de ve 1866'da ona-
rılmış, 1894 depreminde büyük zarar gö-
rünce 1909'da Evkaf Nezâreti'nce yeniden
tamir edilmiştir. Bu tamirde yıkılan eski
yivli minareler yivsiz olarak yapılmış, mi-
narelerin petek ve külâh kısımlarıyla ya-
pının çeşitli bölümleri yenilenmiştir. 1960'-
larda binada yeniden çatlamaların oluş-
ması sebebiyle Vakıflar Genel Müdürlüğü-
nün başlattığı restorasyon çalışmalarında
zemin takviye edilmiş, kubbe yenilenmiş-
tir. Bu onarımda ibadete kapatılan cami

1969'da yeniden açılmıştır. 1984'te büyük
bir yangın sonucu kısmen harap olan bi-
na tekrar restore edilmiştir. Zaman içinde
özgün parçaları büyük ölçüde değişmiş ol-
sa da Ortaköy Camii, İstanbul Boğazı'nın
önemli ve değerli mimari eserlerinden bi-
ridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 119-122;
a.e.: *İstanbul Câmileri ve Diğer Dini-Sivil Mi-
mâri Yapılar* (haz. Ahmed Nezih Galitekin), İ-
stanbul 2001, s. 524-526; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı
İstanbul*, İstanbul 1314, I, 289-290; Konyalı, *İ-
stanbul Âbideleri*, s. 80-81; Semavi Eyice, "İ-
stanbul'un Minareleri", *Türk San'atı Tarihi Araştır-
ma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 40; a.mlf.,
Ortaköy: Tarih, Sosyal ve Mimari Doku, İstanbul
1991, s. 11-14; Halûk Şehsuvaroğlu, *Asırlar Bo-
yunca İstanbul*, İstanbul, ts., s. 228; Pars Tuğlacı,
*Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi
ve Balyan Ailesi*, İstanbul 1981, s. 198-202; Ok-
tay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul
1986, s. 449; Afife Batur, *Batılılaşma Döneminde
Osmanlı Mimarlığı*, İstanbul 1986, s. 1062-
1063; a.mlf., "Ortaköy Camii", *Dünden Bugüne
Beşiktaş* (ed. Nuri Akbayar), İstanbul 1998, s. 168-
170; a.mlf., "Ortaköy Camii", *DBİst.A*, VI, 143-
144; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, II,
51; Faruk Kartın, "Ortaköy Camii Tamir ve Ona-
rımı", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, sy. 1, An-
kara 1974, s. 87-98; Selçuk Batur, "Ondokuzun-
cu Yüzyılın Büyük Camilerinde Son Cemaat Yeri
ve Hünkâr Mahfli Sorunu Üzerine", *Anadolu
Sanatı Araştırmaları*, sy. 2, İstanbul 1970, s. 101-
102.

FİLİZ GÜNDÜZ

Ortaköy Camii'nin mihrabi

ORTODOKSLUK

Daha çok

Doğu Avrupa ülkelerinde hâkim olan,
üç ana hristiyan mezhebinden biri.

Bugün Ortodoksluk, 400 milyona yakın
mensubu ile Katolik ve Protestanlık'tan
sonra sayısı ve yayıldığı alan açısından Hi-
ristiyanlığın üçüncü büyük mezhebini oluş-
turur. Ortodoks coğrafyası büyük oranda
Doğu Avrupa ve Anadolu ile sınırlıdır. Bu-
nunla birlikte Ortodoksluğun Hristiyanlık
içerisindeki tarihî önemi coğrafi ve ista-
tistikî büyüklüğünden daha ileri düzeyde-
dir. Gerek tarihî gerekse siyasi sebepler-
den dolayı içe kapalı bir atmosferde yaşa-
yan Ortodoksluk, son birkaç on yıldan beri
(özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşünden itiba-
ren) modern dünyaya entegre olma yolu-
na girmiş görünmektedir. Bu farklı tarihî
gelişim çizgisine paralel olarak Ortodoks-
luğun teolojisi de diğer hristiyan mezhep-
lerine göre değişiklik arzeder.

Ortodoks (doğru yol) kelimesinin bugün
özel bir mezhebi ima edecek şekilde kul-
lanımı XI. yüzyıldan önceye gitmez. Orto-